

Ո՛վ հրաւիրան, զորքան հեռու է արմատոյ
Աւուրներէն անոնց որ չեն ըմբռներ
բնաւ առաջին պատճառը եւի բովանդակ.

Մահացունիք, դատելու մէջ զգոյշ եղիք,
վասըն գի մենք իսկ որ Աստուած կը տեսնենք՝
Տակաւին չենք ճանչնար բոլոր ընտրեալներն.

Եւ մեզի այս անգիտութիւնը քաղցր է,
Ձի մեր բարին այս բարիով կը գեղու,
Եւ կ'ուզենք ինչ որ Աստուած ինքը կ'ուզէ՝
Եւ այսպէս այն աստուածային պատկերէն՝
Որպէս գի շինջ գործէ իմ կարճ տեսութիւնս՝
Ինձ տրուեցաւ ըսպեղանի անուշակ:

Եւ կ'ընկերէ կիթառահարն ինչպէս քաջ
Քաջ երգչիւն թրթռացումով լարերուն,
Որով կ'ըլլայ երգն աւելի հաճելի,

Այսպէս էրք ան կը խօսէր՝ ես կը յիշեմ
Որ այն երկու օրհնեալ լոսերը տեսայ,
Ճիշդ գերէ աչքերը միասին կը թարթեն,

Խօսքերուն հետ կը շարժէին բոցիկներն:

Թորգ. Հ. Ա. ՂԱՅԻԿԵԱՆ

(Շարու մակելի)

ԱՅԼԵԻԱՅԼԵՐ

ՆԵՐԿԱՅ ԱՆԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Դ.

(Շար. տես Բազմ. 1923 էջ 379)

Ընկերային կամ քաղաքական ամէն
կազմակերպութիւն բեղուն ըլլալու համար
հիմնուելու է մարդկային բնութեան ճշ-
մարիտ ծանօթութեան վրայ: Անհատն ու
ընկերութիւնը ոչ միայն նկատուելի է ընդ-
հանրապէս, այլ և մասնատարաբար: Ան-
հատական տարբերութիւններն ու ցեղային
զանազանութիւնները անվիճելի տուիքներ
են այսօր: Եթէ կառուցութիւնը քաղաք
(cité) մը մարդկային բնութեան սխալ
ըմբռնումի մը վրայ, և կամ եթէ օրէնք-
ներն ու հաստատութիւններն հիմնուած
ըլլան ազատութեան կամ բռնադատման
ծայրայեղութեամբ՝ ընկերութիւնը կ'իյնայ
ռամկավարութեան (démagogie) կամ բռն-

նակալութեան մէջ: Չարերու կայսրու-
թիւնը կամ Լէնինի թագաւորութիւնը
կրկնակ օրինակներ են:

Այդ, ինչ ըմբռնումի վրայ հիմնուած
են ընկերավարութիւն, մեծամասնականու-
թիւն և քրիստոնէութիւն: Առաջին երկու-
լաւատես ըմբռնում մը ունին: Մարդը
բարի է, մարդկային բնազդներն ապահով
են, մարդուն բնութիւնը առողջ է. ահա
մեկնակէտը: Ընկերութիւնը միայն յոռի
է, ան վատթարացուած է մարդը: Ռուս-
սոյի և ընկերավարութեան համար այդ շե-
ղումը տեղի ունեցաւ երբ հաստատուեցաւ
սեփականատիրութեան իրաւունքը: Մարդը
փրկելու համար վերցնելու է այդ իրա-
ւունքը: Երբ ամբողջապէս շնչուի առիկա՝
մարդկային ընկերութիւնը պիտի վայելէ
կատարեալ, անխառն երջանկութիւն մը,
սիրոյ մէջ և հասարակավարութեամբ (com-
munisme): Հոս կը ներկայանայ երկրորդ
ազդակ մը՝ յատաշղիմութեան զաղափարը,
մարդուն անսահման կատարելագործուելու
կարելիութիւնը:

Արդարեւ մարդը կը յատաշղիմէ անսահ-
մանօրէն, որովհետեւ իր բնութիւնը բարի
է: Եթէ դրամատիրական ընկերութիւնը
շեղեցուցած է իր ճամբէն մարդկութեան
յատաշղիմութեան շարժիլը ժամանակի մը
համար, կը բաւէ վերցնել խոչընդոտը,
յատաշղիմութիւնը պիտի շարունակէ իր
զնացքը մինչեւ կատարելութիւն: Պարզ
զաղափարներ՝ որոնք կը դիւթեն զանգուած-
ները անվերջ խոստումներով:

Եթէ ուսումնասիրենք իրենց հետեանը-
ներուն մէջ այդ զաղափարները, անոնց
գեղեցիկ բանաձևերը՝ Հաւասարութիւն, Ա-
զատութիւն, Այլ, Եղբայրութիւն, կը զու-
նենք մարդուն հար զարձած իր վախճանը,
իր Աստուածը: Այս ենթազգրութիւնը կ'ան-
գիտանայ մարդուն ստորին, տկար, ան-
կատար կողմերը: Այսպիսի ինքնավստա-
հութիւն մը կը մղէ անհատը դէպի բնազդ-
ներու ազատ գործունէութիւնը: Մարդկա-
յին բնութեան լաւատես ըմբռնումն ուրեմն
կը տկարացնէ կամբը: Միայնայեղ անհա-
տապաշտութիւն մը կը տանի ընկերութիւնը

անիշխանութեանն, խոստանալ նախապէս հաւաքական երջանկութիւն մը նոյն իսկ այս երկրի վրայ և յետոյ չկրնալ իրաւ գործել՝ կը պատճառէ յուսախաբութիւններու տաժանագոյնը, հակազդեցութիւններու վատթարագոյնը: Յրանաական Յեզակիոսութիւնը ծնաւ յուսահատ մտաւորականներ՝ կոռուելէ առաջ յաղթուած, ապրելէ ծանծրացած: Վարդուան յուսահատներու պիտի ըլլան զանգուածները:

Անհատին հաւաքական, ընկերային ըմբռնումը հիմնուած է սիրոյ սկզբունքին վրայ, զոր թոլսթոյ քարոզեց իր միանալուն: Քրիստոնէութիւնը կը նկատէր ընկերային բարոյականի հիմը փոխադարձ գթութիւնը, անկախ բարոյական մը՝ վերապրեցնելով այդ բարոյականը, յայտարարեց փոխադարձ համերաշխութիւնը միակ կապը ընկերային յարաբերութիւններուն: Թոլսթոյ կը միտէ մէկը և միւսը, աւելի ճիշդ՝ կ'ուզէ երիտասարդացնել զանոնք: Յեզակիոսութեան սկզբունքները կը բխին ուղեղէ մը, անոնք զարգացան եւ թոլստոյական սէրը զգացում մըն է, հզօր բնազդ մը նոյն իսկ՝ որուն անունով ամէն անկանոնութիւն թոլստորելի է: Չարիքն արմատախիլ ընելու համար դիմադրելու չէ չարիքին: Որքան անհատական լաւատես ըմբռնումը, այնքան ալ ընկերային հիմը, սէրը, ջլատող է կամքը, կ'անդամալուծէ մարդուն բարոյական ուժերը: Չուիցերիացի գրող մը, Ռուպերտ տը Թրա, ցոյց տուաւ ներհուս յօդուածով մը որ սէրը չէր կրնար կազմել կազմակերպութեան սկզբունք մը, ընդհանուր օրէնք մը¹: Այլը կիրք մըն է իր իսկութեամբ «փոփոխական» անհատներու համեմատ, անտոյգ իր առարկայով, դժուարաւ ընդհանրանալի և անկարելի է սանձիլ զայն»: Հետաքրքրական է մանաւանդ որ այդ սէրը կ'արտադրէ ատելութիւն, կը կիրարկուի բռնակալութեամբ և ո՛չ թէ սիրով:

Ընկերավարական ըմբռնումին տրամա-

գծօրէն կը հակասէ ըրիստոնէական ըմբռնումը մարդուն: Երեսն օրէն իսկ մարդն իր հետ կը բերէ թերութիւններու խուճմը, զորս ընկերութիւն և անհատ պիտի խլեն լարձրացնելու համար անհատը:

Այս ըմբռնումը կրնայ միայն բացատրել մեր ներքին պայքարները, մեր դարաւոր ճիգերը՝ պրծնելու համար անասնութենէն. պայքար մարդկային ստորին և վերին թշնութիւններուն մէջ, պայքար քնազդներու և բանականութեան: Այս պայքարներու զնով անհատներն ու մարդկութիւնը կը բարձրանան, կը վերանան գետնաքարք կեանքէ մը դէպի վսեմութեան, սրբութեան ոլորտները: Այս ըմբռնումը կը զօրացնէ անհատին կամքը, կը սրէ ճիգը, կը պատրաստէ ընկերային անհատը՝ գիտակից իր պարտքերուն և իրաւունքներուն:

Իսկ ընկերային ըմբռնումը մարդուն, ինչպէս ըսինք քիչ առաջ, գթութիւնն է, միանգամայն եղբայրակցութիւն մը ոչ միայն ապրողներու այլ նաեւ մեռելներու, որոնց վերէ կը սաւառնի աւելի աստուածացած եղբայրակցութիւն մը՝ սուրբերուն: Հաւատասցեալներ եղբայրներ են, կը կազմեն մարմին մը, որ կը կոչուի Եկեղեցի: Ասով կը միանան, կը կոչուին սրբութեան և յաւիտենական փրկութեան: Աւեփառ Յորդանանի ափերուն Աւետարանի դիւցազնը քարոզեց երկու սկզբունքներ՝ մէկը արմատական, միւսը՝ ընկերային: Մէկը տալով անհատին համակերպութեան, հապանդութեան ոգին, միւսը՝ գթութեան՝ եղբայրակցութեան: Միակ Աստուած մը կայ և ես անոր Որդինեմ, և Դողդոթայի կատարին վրայ իր արիւնով գրեց... «Արեւելէ գիրար»։ Քրիստոնէութեան ըմբռնումը մարդկային անկատարութեան և ինքնաարագդուելու կարողութեան՝ համաձայն է գիտութեան տուիքներուն և կարող է կազմել արդի բարոյականին հիմը, սակայն իր ընկերային բարոյականի ըմբռնումը չիրականացաւ, ապա թէ ոչ ներկայ ընկերային վրդովմունքներ տեղի պիտի չունենային: Դեռեւս գթութեան սկզբունքը, եղբայրութեան զգացումը հեղի

1. Journal de Genève 14-1-18.

են տիրապետելէ մարդուն մտքին ու սրտին, բայց ինչո՞ւ այդ թերազումը և մանաւանդ կարելի՞ է վերադարձնել նախկին կարգին, Հարցումներ, որոնց հաստատապէս կը պատասխանէ Եկեղեցին: Վերադարձ դէպի լքուած Եկեղեցին, այդ հասարակաց մայրը հաւատացեալներուն . վերադարձ դէպ ի նախկին հաստատութիւնները, աւանդութիւնները. այն ատեն ընկերութիւնը պիտի խաղաղի, հակառակորդ դասակարգեր պիտի զինաթափուին և եղբայրութեան շունչը պիտի թափանցէ ատեկութիւններէն անդին, միացնելով ձգտուած, խզուած հոգիները, ընկերային հարցը պիտի լուծուի բարոյակրօնային հարցի լուծմամբ: Բայց եթեքային քարոզութիւնները չեն բաւեր, իջնելու է ընկերային խաւերու խորը, գործնական գետնի վրայ գործելու, բարձրացնելու քաղցնիին և ընչազուրկին փոխադարձ պարտքերու գիտակցութեան մակարդակը, եղբայրութեան ոգին: Եթէ զանգուածներ կ'ուժանան Եկեղեցիէն, եթէ հակընդդէմ վարդապետութիւններ կը գերեն հոգիները, պատճառը այն է որ կղերը լայնօրէն ընդունած չէ իր ընկերային ա-

ռաքելութիւնը: Ապագայ կեանքի հոգիներ պատրաստելէ առաջ Եկեղեցին պատրաստելու է մարդը, ճշմարիտ քաղաքացին, ընկերային փոխադարձ համեմատութեան գիտակից անհատը: Ահա՛ անկեղծ խոստովանութիւններ երկու հոյակապ դէմքերէն կաթոլիկ կղերին՝. Լեւոն ԺԳ.՝ պապական կոնդակով մը կը ճշտէր եկեղեցւոյն դիրքն ընկերային և յետոյ գործաւորական հարցի հանդէպ: Այս երկու հարցերը նոյն են ընկերվարութեան համար, բոլորովին տարբեր՝ ընկերային ըրիստոնէութեան համար: Այն օրէն ի վեր բազմաթիւ կազմակերպութիւններ կը գործեն երկու հարցերու լուծման համար՝ բարձրացնել գործաւորին դիրքը, գիտակից դարձնել միանգամայն քաղցնի դասակարգն ու յարթունք իրենց ընկերային պարտականութիւններուն:

ԽՈՐԷՆ ԳԱՐԿԵԱՆ

(Շարունակելի)

1. Père Schwalm, Leçons de philosophie sociale; P. Claude Piat, La morale chrétienne et la moralité en France.

ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈՐԵԼԵԱՆ

ՔԱՀԱՆԱՅՈՒԹՅԱՆ

Վ. Հ. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԳԱՍԳԱՆՏԻԼԵԱՆ

ՄԻԹԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

ԸՆՏԻՐ պսակ մը բուրբեցաւ բեղուն գործունէութեան:

Մխիթարայ Տունէն Հ. Արիստակէս Վ. Գասգանտիլեան կատարեց Մայրաժանքիս մէջ իր քահանայական աւուրք օծութեան յիշմամբայ Յորեւանը:

Համառօտիւ դնենք հոս Մեծ. Յորեւանի կենսագրական գիծերը:

Մնած է ի Տրապիզոն 1853 Յունիս

Ցին. Մկրտութեան անուամբ կը կոչուէր Սեդրաք. Հայրը՝ Յովսէփ՝ Մերտինցի էր, իսկ մայրը Համասփիւռ Ճինկէօզեան Տրապիզոնցի: Նախնական կրթութիւնն առած է իր ծննդավայրին մէջ, ուր 1864ին պատեհաւ մը գտնուելով Հ. Իգնատիոս Կիրեղեան՝ կը ծանօթանայ մօտէն պատանոյն գեղեցիկ ձիրքերուն, և տեսնելով անոր եռանդն ու յարմարութիւնը լաւագոյն